

“...ตราใบที่ประชาชนไทยยังถูกกีดกัน
ในการที่จะเข้าถึงข้อมูล
และการศึกษาทางการเมืองอย่างแท้จริงแล้ว
วัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย
จะไม่สามารถเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมศักดินาดั้งเดิมได้...”

ABSTRACT

CIVIC EDUCATION: LESSON FROM GERMANY

Sakdina Chatrakul Na Ayuthaya

Germany was ruled by the Nazi party for 13 years before World War II, and suffered under the dictatorship of the communist party in the East side of country for 50 years. Thence, the Civic Education has played a crucial role in eliminating the culture of dictatorship and establishing democracy in a profound manner. It is interesting for Thai society, also once under the subjugation of dictatorship, to read up on the German experience of Civic Education.

The German constitution allowed Germany to emerge as a state characterized by democracy that supports political education in order to uphold the democratic culture within its citizenry.

In Germany, 'Political Foundations' are the functional, organizational responses to political education management. They act as educational units, think tanks and centers of German political identity, and play a major part in democratic development in Germany by improving the course of policy for political parties, as well as disseminating the democratic value of political parties to people in wider areas. Now, there are six foundations.

Keywords: Civic Education, German Political Foundation

**การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education)
เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี**

ศักดิ์นา จัตรกุล ณ อยู่ธยา

เกริ่นนำ

แม้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชจะถูกโค่นล้มลงกว่า 76 ปีแล้ว แต่ประชาธิปไตยก็ยังไม่สามารถลงรากปักฐานตั้งมั่นบนแผ่นดินรูปขวานบินผืนนี้ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ผ่านมายังจำกัดขอบเขตอยู่กับการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและสถาบันทางการเมือง กว่า 70 ปีของการเมืองไทยหลังระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช กระบวนการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยไทยมุ่งเน้นไปที่การเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างและกำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับองค์กรและสถาบันทางการเมืองต่างๆ ที่เข้าใจว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สิ่งที่ยังอยู่ในหัวของนักปฏิรูปการเมืองไทยคือความเชื่อที่ว่าหากสร้างรัฐธรรมนูญที่ดีขึ้นมาได้จะส่งผลให้ประชาธิปไตยพัฒนาและเติบโตไปได้โดยอัตโนมัติ ด้วยความเชื่อเช่นนี้จึงส่งผลให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยไทยเหตกความสนใจไปยังตัวรัฐธรรมนูญและการสร้างสถาบันทางการเมืองต่างๆ ซึ่งถือเป็น Hardware ขณะที่มองข้ามส่วนที่เป็น Software ของระบบการเมืองนั่นคือเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมือง กระบวนการปฏิรูปทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาหลายครั้งหลายหนในประวัติศาสตร์ไทยได้ละเลยปัญหาความขัดแย้งไม่ลงรอยกันระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมของไทยที่เข้ากันไม่ได้กับสถาบันการปกครองแบบประชาธิปไตยทำให้

เราต้องประสบกับความล้มเหลวในการพัฒนาประชาธิปไตยจนเกิดเป็นวงจรอุบาทว์ของการปฏิรูปการเมืองที่หาจุดจบไม่ได้

ประชาชนไทยในวันนี้ยังคงตกอยู่ใต้อิทธิพลจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ “ไพร่ฟ้าข้าไท” ซึ่งเป็นมรดกตกทอดทางการเมืองที่สืบเนื่องมาจากจารีตเผด็จการแบบศักดินา อันไม่เชื่อมั่นในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันของผู้คนในสังคม ไม่ยอมรับในการดำรงอยู่ของความหลากหลายของผู้คนร่วมสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ได้สร้างพลเมืองที่มีลักษณะ “ยอมจำนนยอมรับในความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ยอมรับในการแบ่งบทบาทที่ชัดเจนระหว่างผู้คนที่มีความสามารถที่ต่างกัน” และ “แสวงหาการพึ่งพิง” จาก “ผู้ที่อยู่เหนือกว่า” “ปฏิเสธการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน” ซึ่งไม่สอดคล้องกับการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ต้องการพลเมืองที่มีความตื่นตัว ตระหนักในสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแบบที่เรียกว่า “พลเมืองรอบรู้สาร” (Well-informed citizens) ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้จะเกิดขึ้นและเจริญงอกงามในสังคมได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดการศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) บางครั้งเรียกกันว่าการให้การศึกษาทางการเมืองกับประชาชน (Political Education) ซึ่งหมายถึงสิ่งเดียวกัน

เยอรมนีเป็นประเทศหนึ่งที่มีประสบการณ์น่าสนใจยิ่งที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมาสู่วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย เยอรมนีเคยถูกปกครองโดยเผด็จการนาซีนานถึง 13 ปีในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (1933-1945) และอีกเกือบ 50 ปีภายใต้เผด็จการพรรคคอมมิวนิสต์ในซีกที่เคยเป็นประเทศเยอรมันตะวันออก การกิจสลายอิทธิพลของวัฒนธรรมการเมืองแบบอำนาจนิยมของระบอบเผด็จการในอดีตที่ครอบงำเหนือคนเยอรมันถือเป็นภารกิจใหญ่ของทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมในการสร้างประชาธิปไตยประเทศ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทำให้ระบอบการปกครองเผด็จการนาซีล่มสลายไปด้วยนั้น ในเยอรมันตะวันตกได้มีกระบวนการรื้อถอนระบอบนาซีอย่างจริงจังเป็นระบบที่เรียกว่า Denazification เพื่อกำจัดซากเดนของลัทธินาซีที่ฝังหัวชาวเยอรมันกว่า ทศวรรษออกไป การจัดการศึกษาทางการเมืองหรือการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งสร้างพลเมืองคุณภาพใหม่ที่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตย มีความกระตือรือร้นที่จะติดตามข่าวสาร ตรวจสอบและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน การศึกษาพัฒนาพลเมืองจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองและยกระดับคุณภาพของพลเมืองเยอรมัน อันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันมิให้เผด็จการหวนกลับมาใช้อิทธิพลอีกครั้ง เมื่อครบรอบ 50 ปีของการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมนีเฉลิมฉลองวาระดังกล่าวด้วยการสร้างพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เยอรมนีร่วมสมัย ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่และทันสมัยมากที่สุดของประเทศ รัฐทุ่มงบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อการจัดทำพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ พิพิธภัณฑ์ได้หยิบยกเอาบทเรียนเมื่อครั้งที่เยอรมนีตกอยู่ภายใต้ระบอบนาซีของฮิตเลอร์มาเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดแสดงย้ำเตือนความทรงจำอันปวดร้าวของสังคมกลับคืนมา จากนั้นก็ไล่เรียงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศโดยอธิบายประวัติศาสตร์อย่างรอบด้าน ทั้งในแง่มุมมองเศรษฐกิจการเมือง สังคมและวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอที่มีพลังสร้างสรรค์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง ต่อยำให้ประชาชนเกิดความผูกพัน ตระหนักและหวงแหนประชาธิปไตยที่พวกเขาได้มา ในแต่ละวันจะมีคณะนักเรียนและประชาชนจำนวนมากมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยไม่ต้องเสียค่าผ่านประตู พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ถือเป็นโรงเรียนการเมืองที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมืองของเยอรมันได้เป็นอย่างดีเยี่ยม

ด้วยเยอรมนีเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง การศึกษาบทเรียนและการทำความเข้าใจเรื่องจัดการศึกษาพัฒนาพลเมืองในเยอรมนีน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาทางการเมืองในประเทศไทยซึ่งเริ่มมีการพูดถึงกันมากขึ้นในฐานะองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย

เหตุผลสำคัญ 3 ประการของการจัดการศึกษาทางการเมือง

การจัดการศึกษาทางการเมืองหรือการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Adult Political Education หรือ Civic Education ในประเทศเยอรมนีเกิดขึ้นด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการคือ

1. เหตุผลเรื่องบูรณาการ (Integration) ด้วยเชื่อว่าความเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของพลเมือง (consent of the citizen) โดยการให้ศึกษาทางการเมืองจะช่วยทำให้ประชาชนมีความศรัทธาและหวงแหนรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของเขา พวกเขาจะช่วยกันพิทักษ์หลักการที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกันก็จะยอมรับความหลากหลายของทัศนะทางการเมืองและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของผู้คนในสังคม

2. เหตุผลเรื่องการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนและความอยู่รอดของประเทศ ในสังคมที่เป็นประชาธิปไตยประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเป็นอย่างดี (Politically well-informed citizen) ประชาชนที่มีคุณภาพเหล่านี้จะสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างจริงจัง การจัดการศึกษาทางการเมืองจะช่วยทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่จำเป็นซึ่งจะช่วยให้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นไปได้

3. เหตุผลเรื่องความเป็นสังคมพหุนิยม (Pluralism) ในสังคมเปิดกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมืองต่างๆ ต้องไม่เพียงแต่จะมีโอกาสทำงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายของพวกเขาเท่านั้น แต่พวกเขาควรมีโอกาสที่จะสร้างมติดมหาชนเพื่อสนับสนุนแนวทางของเขาเหล่านั้นได้ด้วย ในสังคมการเมืองที่ยอมรับในความหลากหลายของความคิดความเชื่อทางการเมือง การจัดการศึกษาทางการเมืองโดยองค์กรที่มีความเชื่อที่แตกต่างกันจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดการยอมรับในความหลากหลายที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

หลักการสำคัญของการจัดศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองในเยอรมนี

- บทเรียนอันปวดร้าวของเยอรมนีภายใต้การปกครองเผด็จการของระบอบนาซีในช่วง ค.ศ. 1933-1945 ที่ไม่ยอมรับในความหลากหลายในสังคม ได้สอนให้คนเยอรมันหันมาส่งเสริมแนวทางที่ยอมรับความคิดที่หลากหลายหรือพหุนิยม (pluralistic approach)
- พหุนิยมหมายถึงการยอมรับให้มีความหลากหลายของรูปแบบและหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาทางการเมือง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคมเยอรมันที่มีความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยให้ความเชื่ออันหลากหลายนั้นสามารถส่งต่อความเชื่อของตนไปยังประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้ โดยต้องได้รับการส่งเสริมจากฝ่ายต่างๆ โดยไม่ถูกกีดกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นความเชื่อเหล่านั้นต้องอยู่ในกรอบประชาธิปไตยที่ปรากฏอยู่ในหลักการแห่งรัฐธรรมนูญเยอรมัน
- นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง และมีการสถาปนาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีขึ้นในซีกตะวันตก การจัดการศึกษาทางการเมืองแบบพหุนิยมนี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่องจนถึงทุกวันนี้ การจัดการศึกษาทางการเมืองดังกล่าวได้สะท้อนความหลากหลายขององค์กร กลุ่มคน และความเชื่อที่มีอยู่อย่างหลากหลายในเยอรมนี
- การจัดการศึกษาการเมือง ต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูกผูกขาดและครอบงำหรือบงการโดยรัฐ รัฐจะต้องจัดสรรงบประมาณและอำนวยความสะดวกให้กับภาคประชาสังคมให้สามารถจัดการศึกษาทางการเมืองให้กับสมาชิกและสาธารณชน บทบาทของรัฐจะมีมากในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษาต่อเนื่องต่างๆ ไป
- พหุนิยมคงไว้ซึ่งคุณค่าหลัก ที่ได้รับมอบหมายโดยตรงจากรัฐธรรมนูญเยอรมันที่เรียกกันว่า “กฎหมายพื้นฐาน” หรือ Basic Law ซึ่งได้ให้หลักประกันในเรื่องเกี่ยวกับเสรีภาพในการรวมตัวกัน เสรีภาพในการ

แสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการศึกษาค้นคว้า การเรียนการสอน และเสรีภาพในการที่จะเลือกแนวทางการศึกษา

การจัดศึกษาทางการเมือง 3 แบบในเยอรมนี

ในประเทศไทยการเรียนการสอนมักจำกัดอยู่ในสถาบันการศึกษาคือโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ยิ่งการศึกษาว่าด้วยการเมืองแล้ว เรามักมองไปถึงการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง หรือวิชารัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัย แต่ในเยอรมนีแล้วการจัดการศึกษาทางการเมืองที่สำคัญกลับไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ทว่ากลับเป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาต่อเนื่องที่ทำกันอย่างกว้างขวางโดยหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคประชาชนต่างๆ ในหลายรูปแบบ ทั้งหลักสูตรอบรมระยะสั้นไปจนถึงระยะยาวที่ใช้เวลาเป็นปี มีทั้งอย่างเป็นทางการไปจนถึงที่ไม่เป็นทางการเช่นซึ่งจักรยานเยี่ยมสถานที่ประวัติศาสตร์แล้วถกเถียงประเด็นประวัติศาสตร์สังคมเศรษฐกิจการเมือง การจัดสัมมนา การวิจัย การทำสื่อจากสิ่งพิมพ์ไปจนถึงวิทยุและโทรทัศน์ พิพิธภัณฑ์ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาทางการเมืองที่ได้ผลยิ่งในเยอรมนี การจัดการศึกษาทางการเมืองเหล่านี้ล้วนได้รับการสนับสนุนโดยงบประมาณแผ่นดินของรัฐเป็นอย่างดี

การจัดการศึกษาทางการเมืองที่สำคัญในเยอรมนีมี 3 แบบใหญ่ได้แก่

1. การศึกษาทางการเมืองที่ดำเนินการโดยรัฐ และรัฐบาลท้องถิ่น
2. การศึกษาทางการเมืองที่ดำเนินการโดยภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน (นั่นคือเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐ. แต่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐ เช่นการจัดการศึกษาทางการเมืองที่ดำเนินการโดยโบสถ์, สหภาพแรงงาน องค์กรนายจ้าง เป็นต้น)
3. การศึกษาทางการเมืองที่เป็นแบบทางเลือก

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

1. การศึกษาทางการเมืองที่ดำเนินการโดยรัฐ และรัฐบาล ท้องถิ่น

การจัดการศึกษาประเภทนี้ดำเนินการในกรอบ “มหาวิทยาลัยเปิดหรือมหาวิทยาลัยประชาชน” การศึกษาทางการเมืองประเภทนี้จะมีเนื้อหาสาระที่กว้างขวาง โดยมากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายดังนี้

- เป้าหมายเพื่อสร้างการเมืองที่มีเหตุมีผล, ต้องการที่จะส่งเสริมและให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและเพื่อให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
- เป้าหมายทางสังคมคือต้องการที่จะส่งเสริมโอกาสให้แก่ผู้ที่อ่อนแอหรือผู้ที่เสียเปรียบในสังคม
- เป้าหมายทางชุมชนคือต้องการที่จะทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนในลักษณะที่ข้ามพ้นผลประโยชน์เฉพาะของแต่ละปัจเจกชนบุคคล

มากกว่าครึ่งหนึ่งของมหาวิทยาลัยเปิดหรือมหาวิทยาลัยปวงชนเหล่านี้ดำเนินการและสนับสนุนโดยรัฐบาลท้องถิ่น ที่เหลือจะเป็นการดำเนินการโดยองค์กรที่จัดตั้งโดยมีกฎหมายรองรับ เช่นสมาคม หรือองค์กรที่มีการจดทะเบียนอื่นๆ

- โครงการมหาวิทยาลัยเปิดเหล่านี้มีเจ้าหน้าที่ทำงานเต็มเวลาราว 4,000 คน และมีเจ้าหน้าที่ทำงานไม่เต็มเวลาและ Free lance อีกราว 150,000 คน
- มีการจัดหลักสูตรการศึกษาทางการเมืองหลักสูตรต่าง ๆ มากมาย 400,000 หลักสูตรต่อปี มีผู้เข้ารับการอบรมหรือร่วมหลักสูตรถึง 5.5 ล้านคนในแต่ละปี ในจำนวนนี้ เกือบ 9,000 หลักสูตรว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับสังคม ประวัติศาสตร์และการเมือง
- หน่วยงานที่อยู่ในระบบที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยเปิด มีมากกว่า 840 สถาบัน ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศสถาบันเหล่านี้ดำเนินการโดยไม่ได้แสวงหากำไร ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นที่จะเปิดเวทีเพื่อให้ผู้คนได้แสดงออกและแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นที่แตกต่างของกันและกัน

- กระทรวงที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา
ทางการเมืองได้แก่

- กระทรวงสตรีและเยาวชน
- หน่วยงานข้าราชการพลเรือน
- กระทรวงกลาโหม
- กระทรวงมหาดไทย โดยศูนย์การศึกษาทางการเมือง
- กระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา(เป้าหมายสำคัญคือสร้างความเข้มแข็งให้กับความเข้าใจในประเด็นของความร่วมมือในภูมิภาคต่าง ๆ ในเอเชีย ลาตินอเมริกาและแอฟริกา ทำงานในแนวทางพหุนิยม คือโดยองค์กรรับผิดชอบที่หลากหลายในการจัดโครงการ ที่มีทัศนคติที่แตกต่างหลากหลายไปยังผู้รับการศึกษาที่หลากหลายด้วยเช่นกัน

2. การให้การศึกษามององค์ภาคประชาชน

สมมุติฐานเบื้องต้นของการจัดการศึกษาทางการเมืองประเภทนี้คือ องค์ภาคประชาชนที่มีอยู่อย่างหลากหลายแต่ละองค์กรจะมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ให้กับการพัฒนาการเมืองของเยอรมันตามแนวความเชื่อของตน องค์การเหล่านี้จะให้การศึกษากับกลุ่มคนที่แตกต่างกันไป จึงใจพวกเขาเพื่อให้เขาค้นคว้าแสวงหาความรู้และเข้าร่วมในกระบวนการทางการเมืองและสังคมอย่างแข็งขัน

องค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาประเภทนี้ได้แก่

- โบสถ์
- สหภาพแรงงาน
- องค์กรของนายจ้าง
- มูลนิธิทางการเมือง

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

จุดเด่นของการจัดการศึกษาทางการเมืองโดยองค์กรภาคประชาชน

- การจัดการศึกษาทางการเมืองโดยภาคประชาชนทำให้มั่นใจได้ว่าการจัดการศึกษาดังกล่าวจะไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองของรัฐ เหมือนดังเช่นการจัดการศึกษาทางการเมืองที่ทำโดยหน่วยงานรัฐ
- ช่วยป้องกันการผูกขาดการให้การศึกษาทางการเมืองที่ในหลายประเทศมักตกอยู่ภายใต้การครอบงำและดำเนินการโดยรัฐ ซึ่งมักอาศัยกลไกและเครื่องมือของตนที่มีอยู่อย่างมากมายมาแฝงถ่ายข้อมูลเป้าหมายประชาชน
- การจัดการศึกษาทางการเมืองโดยภาคประชาชนเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยซึ่งเป็นสังคมเปิด ที่ให้โอกาสกับผู้มีความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่างกันสามารถสะท้อนความเชื่อ (ในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญอนุญาตให้) จัดการศึกษาทางการเมืองตามแนวทางที่ตนเชื่อ อันจะเป็นการสะท้อนความหลากหลายที่มีอยู่จริงในสังคม ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เปรียบเทียบและเลือกสรรข้อมูลความรู้ชุดต่างๆ ที่มีอยู่และใช้วิจารณ์ฐานของตนได้อย่างสมบูรณ์
- ประชาชนมีความเป็นผู้ใหญ่เพียงพอที่จะเลือกสรรสิ่งที่เขาต้องการจากหลักสูตรการศึกษาทางการเมืองที่มีให้เลือกอย่างหลากหลายโดยการจัดการศึกษาทางการเมืองของภาคประชาชน
- การตัดสินใจในหลักสูตรและเนื้อหาสาระโดยทั่วไปแล้วทำโดยผู้แทนของสถาบันที่รับผิดชอบโปรแกรมโดยรวมแล้วมิได้กำหนดโดยตัวผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญที่ถูกว่าจ้างมาเพื่อจัดหลักสูตร

เงินทุนในการจัดการศึกษาทางการเมืองมาจากไหน

- ทุนในการจัดการศึกษาทางการเมืองทั้งโดยภาครัฐและโดยภาคประชาชนนั้นมาจากภาษีอากรหรืองบประมาณแผ่นดิน

3. การศึกษาทางการเมืองแบบทางเลือก (Alternative political education)

ต้นศตวรรษที่ 70 ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางสังคมและการเมืองที่เรียกว่าขบวนการทางเลือกใหม่ขึ้นมากมายในประเทศเยอรมนี พวกเขาได้เรียกร้องที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทางการเมืองในแนวทางที่เป็นแบบของเขาซึ่ง การจัดการศึกษาทางการเมืองทั้งภาครัฐและภาคประชาชนที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้ กลุ่มนักกิจกรรมทางเลือกเหล่านี้ได้แก่กลุ่มสตรี กลุ่มองค์กรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มเรียกร้องสันติภาพคัดค้านสงครามกลุ่มรักร่วมเพศ เป็นต้น พวกเขามีความเชื่อที่เป็นการเฉพาะของตน ขบวนการทางเลือกนี้เติบโตขึ้นในทุกปี ในแต่ละปีพวกเขาได้จัดการศึกษาทางการเมืองให้กับสมาชิกกลุ่มและประชาชนทั่วไปไม่ต่ำกว่าปีละ 6.35 ล้านคนทีเดียว

เป้าหมายของสถาบันจัดการศึกษาทางการเมืองแบบทางเลือกคือ

- ทำงานกับคนงานระดับรากหญ้า เน้นที่การส่งเสริมประเด็นประชาธิปไตยและมนุษยธรรม
- บูรณาการกลุ่มคนที่มีความเชื่อและสถานะทางสังคมที่หลากหลาย
- การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยไม่มีการทำงานแบบสายลำดับบังคับบัญชา
- เน้นที่การเปิดเผยและโปร่งใส
- ไม่แสวงหากำไร
- ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม การเมืองและวัฒนธรรม
- ส่งเสริมกระบวนการจากล่างขึ้นบน

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

มูลนิธิการเมืองในฐานะหน่วยงานด้านการจัดการศึกษาทางการเมืองที่สำคัญของเยอรมนี

รัฐธรรมนูญเยอรมนีได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐไว้อย่างชัดเจนที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้คือกำหนดให้เยอรมนีเป็นรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องทำหน้าที่สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาทางการเมืองเพื่อส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชน องค์การที่มีบทบาทสำคัญมากในการจัดการศึกษาทางการเมืองให้กับประชาชนในเยอรมนีก็คือ “มูลนิธิการเมือง” (Political Foundation) มูลนิธิการเมืองเป็นองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานรัฐ แม้จะมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับพรรคการเมืองในเชิงอุดมการณ์และความเชื่อทางการเมืองแต่ก็เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อพรรคการเมือง ร่วมอุดมการณ์ มูลนิธิการเมืองเป็นเสมือนหน่วยการศึกษาเป็นคลังสมอง (Think tank) ของกลุ่มความคิดทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางอุดมการณ์อย่างแนบแน่นกับพรรคการเมืองนั้น มูลนิธิการเมืองแห่งแรกในเยอรมนีคือ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ซึ่งตั้งขึ้นใน ค.ศ.1925 ตามชื่อของประธานาธิบดีในระบอบประชาธิปไตยคนแรกของเยอรมนี ซึ่งมาจากพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย แนวความคิดเรื่องมูลนิธิการเมืองเป็นเอกลักษณ์ของเยอรมัน มีส่วนและมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในเยอรมนี มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาปรับปรุงแนวนโยบายทางการเมืองให้กับแต่ละพรรคการเมือง ขณะเดียวกันก็ช่วยเผยแพร่ประชาธิปไตยตามแนวทางของพรรคการเมืองให้ขยายไปสู่ประชาชนอย่างได้ผล ปัจจุบันมีมูลนิธิการเมืองอยู่ทั้งหมด 6 มูลนิธิ (หมายถึงมูลนิธิทางการเมืองที่มีสิทธิที่จะได้รับการสนับสนุนทางการเมืองจากงบประมาณแผ่นดิน) ได้แก่

1. มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท Friedrich Ebert Stiftung (FES) ซึ่งยึดถือแนวความคิดทางการเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยอยู่กับพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยในเยอรมนี Social Democrat Party (SPD) ซึ่งถือเป็นพรรคฝ่ายซ้ายในรัฐสภาเยอรมนี มูลนิธินี้เป็นมูลนิธิเก่าแก่ที่สุดในเยอรมนี มีสำนักงานและ

โครงการอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกว่า 100 แห่ง ในประเทศไทย มีการดำเนินกิจกรรมมาตั้งแต่ พ.ศ.2512 FES เริ่มกิจกรรมในประเทศไทยในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิแรงงานก่อนซึ่งยังคงเป็นงานสำคัญของมูลนิธิมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีโครงการที่ส่งเสริมประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิง ส่งเสริมสันติวิธีและความร่วมมือระหว่างประเทศ

2. มูลนิธิคอนราด อะเดนาวร์ Konrad Adenauer Stiftung (KAS) เป็นมูลนิธิที่มีอุดมการณ์ร่วมกับพรรคประชาธิปไตยคริสเตียน (Christian Democrat Party-CDU) ถือเป็นพรรคแนวอนุรักษ์นิยมมีสำนักงานอยู่ในประเทศไทยทำงานร่วมกับองค์กรทั้งของรัฐและภาคเอกชนในประเทศไทยในการส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

3. มูลนิธิฟรีดริค นาวมันน์ Friedrich Naumann Stiftung (FNS) มูลินิธินี้เชื่อในอุดมการณ์แบบเสรีนิยมที่อยู่กับพรรคประชาธิปไตยเสรี Free Democrat Party (FDP) มีสำนักงานทำงานอยู่ในประเทศไทย ทำงานส่งเสริมประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ส่งเสริมบทบาทของสื่อมวลชนและองค์กรชาวบ้าน

4. มูลนิธิฮันส์ไฮเดล Hanns Seidel Stiftung (HSS) เป็นมูลนิธิที่อยู่กับพรรคแนวอนุรักษ์นิยมอีกพรรคที่ชื่อพรรคสหสังคมคริสเตียน CSU อันเป็นพรรคคู่แข่งกับพรรค CDU ที่แบ่งพื้นที่ไม่แข่งขันกันทางการเมือง พรรค CSU จะกุมพื้นที่ในแคว้นBavaria มูลินิธินี้มีโครงการในประเทศไทยแต่ไม่ใช่โครงการใหญ่

5. มูลนิธิไฮน์ริชโบล Heinrich Boll Stiftung (HBS) เป็นมูลนิธิการเมืองที่เกิดจากการควบรวมขององค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรที่ทำงานสนับสนุนพรรคกรีน (Alliance90/ The Green Party) ก่อนหน้าที่พรรคนี้จะได้รับเลือกตั้งเข้าสู่รัฐสภา มูลินิธินี้มุ่งส่งเสริมเผยแพร่แนวความคิดแบบพรรคกรีน คือเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม ประเด็นสิทธิสตรีต่อต้านสงคราม

6. มูลนิธิ โรซ่า ลักเซมเบิร์ก Rosa Luxemburg Stiftung (RLS) เป็นมูลนิธิการเมืองที่มีความคิดทางการเมืองในแนวทางเดียวกับพรรคซ้าย Left Party ซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหม่ที่เกิดขึ้นจากการรวมกันของพรรค PDS (ซึ่งพัฒนามาจากพรรคคอมมิวนิสต์เดิมของเยอรมันตะวันออกก่อนรวมประเทศ) กับ

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

อดีตผู้นำพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยที่แยกตัวออกไป มูลนิธิแห่งนี้ยังไม่ได้ดำเนินกิจกรรมในประเทศไทย

บทบาทด้านการจัดการศึกษาทางการเมืองของมูลนิธิการเมืองเหล่านี้คือการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจหลักการใหญ่ของการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศเช่นเรื่องหลักนิติรัฐ สิทธิมนุษยชน หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การมีขั้นตอนธรรมต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามแนวทางของตน ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อรองรับการตัดสินใจทางการเมืองอย่างมีเหตุมีผล จัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นสำคัญๆ ต่างๆ เป็นต้น

มูลนิธิการเมืองเหล่านี้มีสิทธิได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อใช้สำหรับการดำเนินการของตน พรรคการเมืองจะมีสิทธิเสนอจัดตั้งมูลนิธิการเมืองของตนได้ต่อเมื่อพรรคการเมืองนั้นได้รับการเลือกตั้งเข้าไปทำงานในรัฐสภาติดต่อกันสองสมัยขึ้นไป ซึ่งพรรคที่จะเข้าสู่รัฐสภาได้จะต้องผ่านเกณฑ์ 5 เปอร์เซ็นต์ ในการเลือกตั้งระบบสัดส่วนบัญชีรายชื่อ และหากพรรคการเมืองดังกล่าวไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่รัฐสภา 2 สมัยติดกัน มูลนิธิดังกล่าวก็就会被ตัดสิทธิที่จะได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ ซึ่งปัจจุบันมีเพียง 6 พรรคการเมืองเท่านั้นที่สามารถฝ่าฟันเข้าสู่รัฐสภาและมีมูลนิธิการเมืองของตนที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากงบประมาณแผ่นดิน พรรคการเมืองจะเป็นผู้ช่วยอภิปรายสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิการเมืองของตนในการพิจารณางบประมาณในรัฐสภา นั้นย่อมหมายความว่าพรรคการเมืองที่มีจำนวน ส.ส. มากย่อมมีศักยภาพในการสนับสนุนมูลนิธิของตนได้มากกว่า แต่การพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้กับมูลนิธิการเมืองต่างๆ จะพิจารณาจากโครงการ เหตุผลและความจำเป็นมากกว่าที่จะเป็นการใช้เสียงส.ส. ของแต่ละพรรคเป็นตัวกำหนดตัวเงินที่ควรจะได้ ปัจจุบันสัดส่วนในการจัดสรรงบประมาณให้กับมูลนิธิทางการเมืองทั้ง 6 เป็นดังนี้

มูลนิธิ Friedrich Ebert Stiftung (FES) ได้ 33.75 เปอร์เซ็นต์
มูลนิธิ Konrad Adenauer Stiftung (KAS) ได้ 32.0 เปอร์เซ็นต์
มูลนิธิ Friedrich Naumann Stiftung (FNS) ได้ 11.42 เปอร์เซ็นต์
มูลนิธิ Hanns Seidel Stiftung (HSS) ได้รับ 11.42 เปอร์เซ็นต์
มูลนิธิ Heinrich Boll Stiftung (HBS) ได้รับ 11.42 เปอร์เซ็นต์
และมูลนิธิ Rosa Luxemburg Stiftung (RLS) ได้ 4 เปอร์เซ็นต์

แม้มูลนิธิการเมืองเหล่านี้จะได้รับงบประมาณจากรัฐบาลแต่มูลนิธิเหล่านี้มีความเป็นอิสระปลอดจากการแทรกแซงโดยรัฐ เนื่องจากเยอรมันเชื่อในเรื่องของการกระจายอำนาจ ซึ่งหมายรวมถึงการกระจายงบประมาณแผ่นดินไปยังองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรรัฐที่ทำงานเพื่อเป้าหมายอันเป็นสาธารณะประโยชน์ย้อมมีสิทธิที่จะใช้งบประมาณแผ่นดินได้ไม่แตกต่างจากหน่วยงานรัฐ ด้วยกรอบความเชื่อเช่นนี้ทำให้รัฐมีอาจที่จะเข้ามาบงการหรือครอบงำการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิได้ ประเทศไทยยังมีความคิดที่อนุรักษ์นิยมมากกับการใช้งบประมาณแผ่นดิน เราเชื่อกันว่าเงินของหลวงจะใช้ได้ก็เฉพาะส่วนราชการเท่านั้น องค์กรภาคประชาชนไม่สามารถที่เอาเงินหลวงไปใช้ได้ ทั้งๆ ที่เงินแผ่นดินแท้ที่จริงก็คือเงินภาษีอากรของประชาชนทั้งสิ้น รัฐมักผูกขาดการจัดสรรงบประมาณไว้กับตน ทั้งๆ ที่เอาเข้าจริงๆ การใช้งบประมาณแผ่นดินโดยหน่วยงานรัฐเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่โปร่งใส เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์เช่นกันไม่สามารถใช้เงินแผ่นดินได้ก็ต้องแสวงหางบประมาณจากองค์กรต่างประเทศ ซึ่งก็มักถูกวิจารณ์โดยรัฐอีกนั่นแหละที่หาว่ารับเงินต่างชาติถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องช่วยกันเปลี่ยนความคิดว่างบประมาณแผ่นดินสามารถใช้ได้เฉพาะหน่วยงานรัฐเท่านั้น

เช่นเดียวกันแม้มูลนิธิการเมืองเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับพรรคการเมืองในเชิงอุดมการณ์อีกทั้งยังต้องอาศัยเสียงสนับสนุนของพรรคการเมืองในการอธิบายเพื่อสนับสนุนในการของบประมาณแผ่นดิน แต่มูลนิธิการเมืองทุกแห่งเป็นอิสระแยกออกจากพรรคการเมืองอย่างเด็ดขาด พรรคไม่

การศึกษาพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เครื่องมือส่งเสริมประชาธิปไตย:
ประสบการณ์จากเยอรมนี

สามารถเข้ามาบงการครอบงำออกคำสั่งแก่มูลนิธิการเมืองได้ มูลนิธิสามารถที่จะทำงานทางวิชาการเพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่พรรคการเมืองได้ แต่เช่นกัน มูลนิธิการเมืองก็ไม่มีอำนาจที่จะไปสั่งให้พรรคการเมืองต้องรับเอาข้อเสนอของตนไปปฏิบัติใช้

มูลนิธิการเมืองจะต้องถูกตรวจสอบจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรม การใช้งบประมาณจะมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดเพื่อให้แน่ชัดว่าเงินที่มาจากภาษีอากรของแผ่นดินจะไม่รั่วไหล

ต้องยอมรับว่ามูลนิธิการเมืองทั้ง 6 แห่งมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาทางการเมืองไม่เฉพาะแต่ในประเทศเยอรมนีเท่านั้น ทว่ายังรวมไปถึงประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย ในแต่ละปีโครงการศึกษาทางการเมืองของมูลนิธิทั้ง 6 ได้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมาย มีผู้คนทั่วโลกได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการศึกษาของมูลนิธิเหล่านี้นับไม่ถ้วน

ความส่งท้าย

ดังที่ได้เขียนไว้ในตอนต้นของบทความว่าประเทศไทยเสียเวลากับการทำรัฐธรรมนุญ สร้างสถาบันทางการเมืองใหม่ๆ มากมาย แต่หากตราบใดที่ประชาชนไทยยังถูกกีดกันในการที่จะเข้าถึงข้อมูล และการศึกษาทางการเมืองอย่างแท้จริงแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยจะไม่สามารถเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมศักดินาดั้งเดิมได้ การแสวงหาผู้อุปถัมภ์หรือเรียกร้องหาอัศวินขี่ม้าขาวก็จะไม่รู้จักจบสิ้น หากปล่อยไว้เช่นนี้ก็ยากที่จะหวังว่าประชาธิปไตยจะเติบโตขึ้นมาได้บนแผ่นดินนี้ได้ มีแต่จะต้องเร่งส่งเสริมให้เกิดการศึกษาทางการเมืองอย่างหลากหลายและอย่างเป็นอิสระจึงจะทำให้คนไทยเปลี่ยนไปเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือพลเมืองมีอาชีพของสังคมประชาธิปไตยได้ และเมื่อئันเขาเหล่านี้แหละที่จะเป็นกำลังสำคัญในการปกป้องหลักการประชาธิปไตยไว้และ

คงไม่ต้องมานั่งเขียนรัฐธรรมนูญฉบับแล้วฉบับอีก วันนี้เรากำลังจะมีสภาพพัฒนาการเมืองซึ่งถูกวางไว้ให้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาทางการเมืองอย่างจริงจัง แต่เรื่องนี้ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย ผู้เขียนเชื่อว่าประสบการณ์ของประเทศเยอรมนีซึ่งให้ความสำคัญและประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในเรื่องดังกล่าวน่าจะเป็นสิ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะได้ศึกษาเอามาประยุกต์ใช้กันอย่างจริงจังต่อไป